

“ถมนคร” ภูมิปัญญาแห่งนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราชเป็นหนึ่งในจังหวัดทางภาคใต้ของไทยที่ปรากฏความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมมาแต่ครั้งอดีต เนื่องจากเคยเป็นศูนย์กลางทางการค้าของหัวเมืองใต้ จึงรับเอาวัฒนธรรมและความเจริญจากภายนอกเข้ามา โดยเครื่องถมถือเป็นหลักฐานความเจริญทางภูมิปัญญาของชาวนครศรีธรรมราชที่เป็นมรดกตกทอดมาสู่ยุคปัจจุบัน

ความเป็นมาและเอกลักษณ์ของเครื่องถม

เครื่องถม หรือเรียกอีกชื่อตามแหล่งกำเนิดว่า “ถมนคร” เป็นเครื่องใช้ที่ทำจากวัสดุเงินหรือทอง แกะลวดลายให้ตัดกับสีพื้นซึ่งเป็นน้ำยาสีดำ การทำเครื่องถมมีมานานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่แน่ชัดว่า ภูมิปัญญาดังกล่าวมีที่มาจากอย่างไร บ้างก็เชื่อว่ามาจากโปรตุเกส บ้างก็ว่ามาจากช่างชาวนครศรีธรรมราชที่คิดค้นและพัฒนาขึ้นเองจนกลายเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่น ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเครื่องถมได้กลายมาเป็นงานหัตถกรรมชั้นสูงที่นิยมใช้กันในราชสำนัก ทั้งใช้เป็นเครื่องราชูปโภค และเครื่องราชบรรณาการ

เครื่องถมแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

❖ **ถมเงินหรือถมดำ** เป็นเครื่องถมที่มีความเก่าแก่มากที่สุด ทำจากเนื้อเงินบริสุทธิ์ไม่ต่ำกว่า 95% เพราะหากมีความบริสุทธิ์ต่ำจะทำให้ยาถมไม่ติดผิว โดยนำเม็ดเงินมาหลอมแล้วขึ้นรูปก่อนจะสลักลวดลายด้วยสีเงินตัดกับพื้นที่เป็นสีดำ

❖ **ถมทอง** เป็นการนำถมเงินมาเพิ่มมูลค่า โดยการนำทองคำบริสุทธิ์มาหลอมและผสมกับปรอท แล้วนำมาทาทับเคลือบผิวถมเงิน ซึ่งงานถมทองต้องอาศัยช่างที่มีทักษะชำนาญสูง

❖ **ถมตะทอง** เป็นชิ้นงานที่มีทั้งสีดำ สีเงินและสีทอง เนื่องจากมีการทาทองลงบนพื้นที่บางส่วนของผิวถมเงินเพื่อเน้นลวดลายให้มีความเด่นชัดขึ้น ซึ่งปัจจุบันปรากฏชิ้นงานให้เห็นน้อยมาก เพราะมีวิธีการทำที่ยากกว่าเครื่องถมชนิดอื่น อีกทั้งยังใช้เวลานานและความระมัดระวังสูงด้วย

เอกลักษณ์ของเครื่องถมอยู่ที่สีดำเงางามของพื้นผิว และลวดลายที่เกิดจากการแกะสลัก โดยแบ่งลวดลายออกเป็นทั้งลายที่เลียนแบบธรรมชาติ อาทิ ลายกนกเปลว ลายไบเทศ ลายประจายาม ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายกระจัง ลายก้านขด รวมทั้งลวดลายแบบประดิษฐ์ ซึ่งมีลักษณะเป็นภาพประกอบลาย โดยแต่ละชิ้นงานช่างจะเป็นผู้ออกแบบและวางลวดลายให้เหมาะสมกับชิ้นงาน

ถมตะทอง

ถมเงิน

ถมทอง

กรรมวิธีการทำเครื่องถม

กรรมวิธีในการทำเครื่องถมประกอบด้วย 6 ขั้นตอนหลัก อันได้แก่ **การทำน้ำยาถม** เป็นการหลอมโลหะสามชนิดได้แก่ ตะกั่ว ทองแดง และเงินลงไปตามสัดส่วน จนเกิดเป็นน้ำยาถมที่มีสีดำเงา **การเคาะขึ้นรูป** เกิดจากการนำเอาแผ่นเงินมาทำเป็นรูปทรงตามแบบของชิ้นงาน แล้วจึงขัดผิวโลหะให้เกลี้ยงด้วยกระดาษทราย จากนั้นจึงนำมาเข้าสู่กระบวนการ **เขียนและแกะสลักลาย** โดยช่างจะเขียนลายด้วยหมึกเสียก่อนที่จะสลักลายให้เป็นร่องลึก **การถมลาย** เป็นการใส่น้ำยาถมลงในบริเวณที่มีการสลักลาย

แล้วจึงเผาให้ความร้อนเพื่อให้น้ำยาถมเกาะติดกับผิวของชิ้นงาน ซึ่งขั้นตอนนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญของการทำเครื่องถมที่จะทำให้เกิดความเงางามของชิ้นงาน **การขัดลายและปรับแต่ง** เป็นการตกแต่งชิ้นงานไม่ให้ผิดรูป ช่างจะใช้ตะไบหรือกระดาษทรายแต่งผิวของเครื่องถมให้เรียบจากรอยขรุขระของน้ำยาถม แล้วจึงขัดซ้ำด้วยถ่านไม้เนื้ออ่อนให้พื้นผิวเงาขึ้น ปิดท้ายด้วย**การเพลาลาย**ซึ่งเป็นการใช้สว่านเล็กๆ สลักลงบนเนื้อของชิ้นงานตามแนวเส้นลายของยาถม เพื่อให้เกิดแสงเงาช่วยเพิ่มความโดดเด่นให้แก่ชิ้นงาน

การค้าเครื่องถมในปัจจุบัน

ปัจจุบันจังหวัดนครศรีธรรมราชยังคงเป็นแหล่งผลิตเครื่องถมที่สำคัญของไทย หากแต่จำนวนช่างฝีมือที่ทำกลับลดจำนวนลงเรื่อยๆ เนื่องจากการสร้างสรรคชิ้นงานเครื่องถมต้องใช้ทั้งฝีมือ ความอดทนและความละเอียด ประณีตสูง จึงทำให้คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจน้อยลง นอกจากนี้ผลพวงจากต้นทุนวัตถุดิบที่เพิ่มขึ้นทำให้มีการสร้างงานออกมาในปริมาณไม่มาก แต่ถึงกระนั้น การจำหน่ายเครื่องถมก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ทั้งในรูปแบบเครื่องใช้ของตกแต่งและเครื่องประดับ อาทิ พานขันโตก ถาด ซ้อน แหวน กำไล สร้อย เข็มกลัดติดเสื้อ เป็นต้น

ลักษณะของเครื่องถมนครที่จำหน่ายในปัจจุบันยังคงเอกลักษณ์ดั้งเดิมของตนไว้ทั้งรูปแบบและลวดลาย กลุ่มลูกค้าส่วนใหญ่เป็นผู้บริโภคที่พอมีกำลังซื้อในพื้นที่ภาคใต้ เพราะเครื่องถมเปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น สินค้าบางอย่าง ดังเช่น แหวนห้วนะโม ยังคงเป็นที่นิยมในหมู่ผู้ซื้ออยู่เสมอทุกยุคสมัยเพราะเป็นเครื่องรางของชาวนครศรีธรรมราชที่มักจะพกติดตัวเอาไว้เพื่อป้องกันภัยอันตรายจากโรคภัยไข้เจ็บ และคนที่คิดปองร้าย รวมถึงสิ่งที่ไม่เป็นมงคลต่อชีวิต เป็นต้น

ศูนย์ข้อมูลอัญมณีและเครื่องประดับ
สถาบันวิจัยและพัฒนาอัญมณีและเครื่องประดับแห่งชาติ (องค์การมหาชน)
สิงหาคม 2561

ข้อมูลอ้างอิง :

1. “เครื่องถมเมืองนคร”, แหล่งเรียนรู้เทศบาลทุ่งสง (<http://www.tungsong.com>).
2. “เครื่องถม บรรพศิลป์แห่งแดนทักษิณ”, สมาคมค้าทองคำ (ฉบับวันที่ 29 มกราคม 2554).
3. “ขั้นตอนการทำเครื่องถม”, ร้านถมนคร (<http://thomnakhon.com>).
4. “เครื่องถมเมืองนครฯ”, กลุ่มลายไทยเครื่องถมนคร.

สมัครสมาชิกเพื่อติดตามข้อมูลได้ที่ infocenter.git.or.th ทางไลน์ที่ [git_info_center](https://line.me/tv/gi_t_info_center)

หรือติดตามผ่านเฟซบุ๊ก facebook.com/GITInfoCenter

